

České shakespearovské scénografie na pouti po USA

Tomáš Kačer

Výstava Shakespeare in Prague: Imagining the Bard in the Heart of Europe. 10. července – 29. září 2017, University of the Incarnate Word, Fine Arts Department, San Antonio, Texas, USA.

[depeše]

V texaském San Antoniu od 10. července do 29. září 2017 byla v rámci pokračující připomínky 400. výročí úmrtí Williama Shakespeara přístupná výstava, jež zájemcům o dílo tohoto dramatika přiblížila tradici shakespearovských inscenací v českých zemích. Kurátor výstavy Joe Brandesky se v ní zaměřil především na dějiny české shakespearovské scénografie a vytvořil prostředí, které akcentuje rozdíly v tradici inscenování Shakespearova díla v anglicko-jazyčném a středoevropském prostředí.

Výstava shakespearovské scénografie na sanantonijské University of the Incarnate Word sestává především z kostýmů, kostýmních návrhů, fotografií a záznamů představení i několika modelových rekonstrukcí jevišť několika inscenací z doby mezi dvěma světovými válkami. Je výsledkem dlouhodobého výzkumu Joe Brandeskyho, profesora v oblasti dějin evropského divadla na Ohio State University, kde se nachází největší archiv české a slovenské shakespearovské scénografie (*Czech and Slovak Scenography for Shakespeare – CSSS*), a jeho spolupráce s odborníky v České republice. Hlavním účelem výstavy je představit americkému publiku dějiny českých inscenací Shakespearových her s důrazem na jejich specifický středoevropský umělecký a historický kontext.

O vysvětlení odlišností mezi českou (a československou) a britskou či ame-

rickou tradicí inscenování Shakespearových dramát se starají krátké popisky na stěnách a v komentářích k exponátům. Americký návštěvník se tak dozvídá obecné informace související s faktem, že čeští inscenátoři pracují s překlady, které jsou vždy již konkrétní interpretací upřednostňující některý z mnoha významů obsažených v Shakespearově originále. Anglické prostředí je naopak zvyklé pracovat s touto mnohovýznamovostí, takže jednotlivé provedení téže hry (případně scény, promluvy, či jediného slova) se mohou lišit, ale stále jde o tentýž text – práce s překladem v tomto nabízí větší tvůrčí svobodu. Zmíněna je běžná středoevropská praxe změny formulací pro potřeby inscenace, s čímž se americký divák či divadelník setkává výhradně v prostředí studentského či experimentálního (*concept-driven*) divadla. Dále se celý jeden panel zabývá rozdíly mezi režijním a autorským pojetím divadla, jenž je v shakespearovské inscenační tradici v anglofonním světě stále dominantní.

Největším objevem pro amerického návštěvníka výstavy je však zajisté zpráva o estetické jednotě inscenačního díla. V americkém prostředí panuje mnohem větší „dělba práce“ než v českém, pokud jde o autorství vizuální stránky představení. Výsledkem je, že vizuální složka představení často nekoresponduje s ostatním obrazovým materiálem spjatým s inscena-

cí – vyjma běžné praxe, kdy doprovodný vizuál představení sestává ze stylizovaných fotografií herců v kostýmech. Návštěvníci výstavy jsou nuceni přemýšlet o každé inscenaci jako o estetickém celku, kde vizuálně korespondují nejen scéna s kostýmy, ale také například tištěné programy či plakáty. Tato česká inscenační tradice, kdy estetika díla obrazově komunikuje s návštěvníky divadla i mimo jeviště a nezřídka zasahuje do veřejného prostoru, je americkými zájemci o středoevropskou shakespeareovskou inscenační tradici považována za obzvlášť výjimečnou a pozoruhodnou.

O dalších rolích inscenací Shakespeareových dramát v českém a československém prostředí je možné se dočíst v doprovodné brožuře k výstavě. V úvodu Brandesky poutavě vypráví o dějinách českých zemí s důrazem na jejich kulturní vývoj. Jádrem brožury jsou tři studie. První je text Pavla Drábka, profesora teatrologie na University of Hull ve Velké Británii, s titulem „Shakespeare v Čechách“. V něm Drábek ve zhuštěné podobě představuje svůj koncept dějin překladů a inscenací Shakespeareových her jako neurgického bodu, k němuž se vztahuje každá jednotlivá generace v dějinách kulturního vývoje Česka. Jeho přehled končí v 19. století a navazuje na něj analýza scénografií Františka Zelenky, Františka Tröster a Františka Muziky, tedy inscenací Shakespeara z první poloviny 20. století, z pera Vlasty Koubské z pražské DAMU. Právě její studie obsahuje emočně nejpůsobivější součást výstavy, kterými jsou návrhy na představení z doby nacistické okupace a také reprodukce Zelenkových črt z jeho terezínských inscenací. Vedle toho mezi americkými návštěvníky výstavy v texaském San Antoniu rezonovaly především české avantgardní inscenace, obzvlášť Trösterovy návrhy ovlivněné sur-

realismem, neboť zdejší archiv obsahuje sbírku E. G. Craiga. Výstava tak nabízí materiál ke komparaci, nakolik byla tvorba českých scénografů srovnatelná s díly předních světových inscenátorů téže doby. Například Trösterův návrh scény k *Hamletovi* z představení v Městském divadle na Královských Vinohradech z roku 1941 byl speciálně pro potřeby této výstavy vyhotoven studenty v Ohiu také jako 3-D model s pomocí moderních projekčních technik, které dokáží kombinovat fotografie či črty s reálnými rozměry jevištního prostoru daného divadla. Z modelu tak lze lépe odvodit prostorové vztahy a perspektivu finální scény.

Autorkou posledního odborného průvodního textu je Barbora Diego Rivera Příhodová z Villanovy University v Pensylvánii v USA. Zaměřila se na provokativní návrhy scén Jana Štěpánka. Odlišnost českého přemýšlení o Shakespeareovi a schopnosti nacházet aktuální významy na výstavě bohatě dokumentovaly materiály (črty, návrhy, fotografie a záznam) z představení *Krále Leara* z Národního divadla v Praze v roce 2011. Autorka ve svém textu také pro americké publikum jasně definuje pojetí scénografie jakožto nedílné tvůrčí složky představení, jež mu dodává nové významy, když hovoří o specifickém scénografickém čtení. Konkrétně Štěpánkovy realizace a fakt, že byly uváděny v „kamených“ divadlech, byly pro mnohé návštěvníky výstavy objevené, místy až šokující.

Do San Antonia se výstava přesunula z Columbusu v Ohiu, kde ve výstavních sálech Ohio State University byla k vidění od 16. února do 18. května 2017. Výstava zde měla velký úspěch, Joe Brandesky odhaduje, že ji vidělo přes deset tisíc návštěvníků. Do San Antonia se přestěhovala s mírnými změnami, neboť konzervační politika

v českém Národním muzeu neumožnila, aby všechny světlocitlivé materiály byly vystaveny na obou výstavách. Návštěvníci obou výstav tak měli možnost spatřit různé návrhy. Kurátor však dbal na to, aby v obou případech byl obsah výstavy dostatečně obsáhlý a přehledový.